

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Viljanen, Soilikki; Juuri, Pauli; Lämsä, Anna-Maija

Title: Yhteiskunnalliset yritykset toimintamahdollisuuksien edistäjinä

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Viljanen, S., Juuri, P., & Lämsä, A.-M. (2017). Yhteiskunnalliset yritykset toimintamahdollisuuksien edistäjinä. *Yritysetiikka*, 9(1), 28-34. https://www.ebenet.fi/@Bin/182230/yritysetiikka_2017_01_web.pdf

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

■ Artikkelit

Yhteiskunnalliset yritykset toimintamahdollisuuksien edistäjinä

SOILIKKI VILJANEN, PAULI JUUTI & ANNA-MAIJA LÄMSÄ

■ Tiivistelmä

Suomalaisen yhteiskunnan arvioidaan olevan keskellä murrosta. Murrokseen vaikuttavat maailmanlaajuiset ongelmat, kuten eriarvoistuminen, kasvavat tuloerot, sosiaaliset ongelmat ja ympäristöongelmat. Tässä artikkelissa tarkastellaan yhteiskunnallisia yrityksiä, joita on mahdollista pitää yhtäältä seurauksena käynnissä olevasta murroksesta ja toisaalta yhtenä vastauksena ongelmien ratkaisemiseen. Artikkelimme tavoitteena on selvittää yhteiskunnallisen yrityksen käsitettä. Lisäksi kuvataan yhteiskunnallisen yrityksen tarkoitusta ja toimintaperiaatteita. Periaatteista tarkemman keskustelun kohteena on eettisyys, jota lähestytään dialogisuuden näkökulmasta. Dialogisuus korostaa ihmisten yhdenvertaista kohtaamista ja vuorovaikutusta sekä vastuullisuutta toisesta. Dialogisen etiikan alueella käsitellään kolmea keskeistä ajattelijaa, Emmanuel Levinasia, Martin Buberia ja Sigmund Baumania.

Avainsanat: Dialoginen etiikka, etiikka, hyvinvointi, yhdenvertaisuus, yhteiskunnallinen yritys

Kiitokset: Tämän artikkelin kirjoittamiseen on saatu tukea Työsuojelurahaston Eettisyys ja innovaatiot yhteiskunnallisissa yrityksissä -hankkeesta (hankenumero 115429) ja Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) WeAll-hankkeesta (Yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti kestävä tulevaisuuden työelämä: politiikat ja toimintakäytännöt, tasa-arvo ja risteävät erot Suomessa, WeAll, hankenumero 292 883).

Tausta

Suomalaisen yhteiskunnan arvioidaan olevan keskellä murrosta. Murrokseen vaikuttavat maailmanlaajuiset ongelmat, kuten kasvavat tuloerot, sosiaaliset ongelmat ja ympäristöongelmat (Harding 2006; Nicholls 2006, 1). Luottamus yhteiskunnan ja organisaatioiden, erityisesti liike-elämän kykyyn ylläpitää ja edistää erilaisten ihmisryhmien hyvinvointia ja osallisuutta horjuu (Houtbeckers 2014, 7), mikä muodostaa uhkan ihmisten yhdenvertaisille mahdollisuuksille työelämässä ja yhteiskunnassa. Suomessa organisaatioille mahdollisuuksia mutta myös haasteita asettavia tekijöitä ovat henkilöstön lisääntyvä monimuotoistuminen, digitalisoituminen, väestön ikääntyminen, tietotyön kasvu ja työn ja muun elämän rajapintojen hämärtäminen.

Monien ihmisten tavoitteet ja odotukset elämäntavalle ovat muutoskassa, mikä myös vaikuttaa käsitykseen hyvästä elämästä ja hyvästä liiketoiminnasta. Taustalla on halu etsiä elämälle merkitystä. Nousevana trendinä merkityksen etsimisessä on pyrkimys eettisyyteen, jonka arvioidaan oleva yhä useampien valintojen taustalla. Esimerkiksi Suomessa on yli miljoona eettisin ja kestävin perustein valintoja tekevää LOHAS (Lifestyles of Health and Sustainability) -kuluttajaa. Yli 80 prosentille suomalaista on merkitystä sillä, millaisia vaikutuksia yritysten toiminnasta on yhteiskuntaan, ympäristöön ja työelämään. (Eurobarometri 2013.)

Suomessa työn tuottavuuden kasvu on jämähtänyt paikalleen. Uhkana on hyvinvointivaltion murentuminen, kun veroerot eivät enää riitä pitämään yllä samantilaista yhteiskunnan turvaverkkoa kuin aiemmin. Tästä syntyy eriarvoistumisen uhka sekä tarve tehdä arvo pohjaisia ratkaisuja yhteiskunnan palvelujen uudelleen järjestämiseksi. Monet organisaatiot ovat menettämässä perinteisen selkeära-

jaisen ja hierarkkisen tehtävänjaolle perustuvan luonteensa ja ovat muodostumassa epäselviksi alihankintaketjuista muodostuviksi verkostoiksi tai rihmastoiksi (Bauman 2002).

Tämä artikkeli tarkastelee yhteiskunnallisia yrityksiä, joita on mahdollista pitää yhtäältä seurauksena käynnissä olevasta murroksesta ja toisaalta yhtenä vastauksena ongelmien ratkaisemiseen. Artikkelimme tavoitteena on selvittää yhteiskunnallisen yrityksen käsitettä sekä päämäärää ja toimintaperiaatteita. Periaatteista tarkemman keskustelun kohteena on eettisyys, jota lähestymme dialogisuuden näkökulmasta (Levinas 1996; Buber 1999; Bauman 1994). Tarkastelemme etiikkaa tältä kannalta, koska dialogisuus antaa välineitä keskittyä yhteiskunnalliselle yritykselle tärkeään ihmisten yhdenvertaiseen kohtaamiseen. Yritys- ja organisaatioetiikan piirissä sovelletaan usein hyöty- ja velvollisuusetiikkaa (Crane & Matten 2007), joiden näkökulma on abstraktimpi ja yleisempi sekä myös puhdasta järjen käyttöä korostava. Lähtökohtamme on ajatus, että ihmisen kohtaaminen ei voi koskaan perustua pelkästään yleiseen kohteluun ja vertailuun, vaan kohtamisessa on aina mukana ihmisen erityisyys ja hänen tarpeensa. Tämä tuo etiikkaan piirteitä, joista keskustelemme tässä artikkelissa.

Mikä on yhteiskunnallinen yritys?

Yhteiskunnallinen yritys on vielä melko harvinainen liiketoimintamuoto Suomessa (Puumalainen 2014; Koskela ym. 2015). Myös käsitteenä yhteiskunnallinen yritys (kuten myös yhteiskunnallinen yrittäjä) on vakiintumaton. Viime vuosina yhteiskunnallisen yritystoiminnan merkitys on tunnustettu samalla kun yhteiskunnallista yritystä koskeva tutkimus on lisääntynyt (Chell ym. 2016). Lisääntynyt keskustelu on selkeyttänyt käsitteen määrittelyä.

Yhteiskunnallisia yrityksiä pidetään vastuullisen liiketoiminnan edelläkävijöinä. Niiden tavoitteisiin ja toiminnan kulmaviiniin kuuluu sellaisia asioita kuin eettisyys, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, syrjäytymisen ehkäiseminen, panostus henkilöstön hyvinvointiin ja asiakaslähtöisyys. (Arvoliiton kotisivut). Esimerkki yhteiskunnallisesta yrityksestä on Rinnekoti-säätiön toiminta. Kyseessä on Suomen suurin yksityinen kehitysvammopalveluiden tuottaja. Vuonna 2013 Rinnekodin liikevaihto oli 65 miljoonaa euroa ja sen palveluksessa työskenteli noin 1000 ihmistä. Rinnekoti tuottaa palveluita vammaisten ihmisten ja heidän perheidensä tarpeisiin. Yhteiskunnallisena tavoitteena on edistää kehitysvammaisten asemaa yhteiskunnassa ja kehittää toimivia ratkaisuja ja palveluja tämän ryhmän ongelmien avuksi ja ratkaisemiseksi (Arvoliiton kotisivut).

Yhteiskunnallisia yrityksiä edustavan Arvoliiton mukaan (Arvoliiton kotisivut) yhteiskunnallinen yritys määrittellään yritykseksi, jonka kaupallinen toiminta perustuu yhteiskunnalliseen päämäärään tai yleiseen etuun. Päämääränä ovat usein korkeatasoiset yhteiskunnalliset innovaatiot. Yritysten tuottama voitto investoidaan merkittävässä määrin mainitun yhteiskunnallisen päämäärän saavuttamiseksi. (KOM 2011.) Voiton maksimointi ei ole yhteiskunnallisen yrityksen toiminnan keskeisin motiivi (Arvoliiton kotisivut).

Arvoliiton mukaan yhteiskunnallisen yrityksen kriteerit ovat seuraavat (Arvoliiton kotisivut):

1. Yrityksen liiketoiminnan tarkoituksena on edistää yhteiskunnallista päämäärää, kuten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta, terveyttä ja hyvinvointia, ekologisuutta, työllisyyttä ja kulttuuria.

2. Yritys toimii markkinoilla ja tuloista merkittävä osa tulee palvelujen ja/tai tavaroitten myynnistä.

3. Yritys on riippumaton julkisesta sek-

torista, mikä tarkoittaa että yhteiskunnallisella yrityksellä on itsenäinen hallinto ja operatiivinen toiminta.

4. Yritys käyttää voittojaan ensisijaisesti yhteiskunnallisten päämäärien edistämiseen ja toissijaisesti yrityksen kasvattamiseen.

5. Yrityksen toiminta pohjautuu eettisiin periaatteisiin, toiminta on läpinäkyvä ja hyvän hallintotavan mukaista.

Uusimpien arvioiden mukaan Suomessa toimii 19000–23000 yhteiskunnalliseksi yritykseksi luokiteltavaa yritystä (Kotiranta ym. 2015). Yhteiskunnallisista yrityksistä tulee erottaa lakisääteiset (1351/2003) sosiaaliset yritykset (work integration social enterprise tai social firm), jotka keskittyvät vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen.

Eettisyys on yhteiskunnallisen yrityksen toiminnalle asetettu oleellinen vaatimus ja odotus (Hakanen 2016). Eettisyyden tunnusmerkkejä ovat yhteisöllisyys, avoimuus ja arvolähtöinen toimintatapa, jolla tähdätään ihmisen, organisaation ja ympäristön hyvinvointiin. Yhteiskunnallisissa yrityksissä arvostetaan luovuutta ja yksilön näkemyksiä, joiden avulla tavoitellaan tilaa innovatiivisuudelle (Fontrodona 2013). Kiteytettynä voi todeta, että ihminen on yhteiskunnallisen yritystoiminnan keskiössä: halutaan parempi ja kestävämpi huominen kaikille (Bland 2010; Grönberg & Kostilainen 2012). Keskeistä on tehdä näkyväksi, miten yhteiskunnallisissa yrityksissä ihmisen kohtaaminen, hänen tarpeidensa tunnistaminen, erilaisuuden ymmärtäminen ja inhimillisyys määrittellään osaksi eettisyyttä: Millainen on se hyvän tekemisen idea, joka motivoi yhteiskunnallisia yrityksiä ratkomaan yhteiskunnan ongelmia?

Dialoginen etiikka

Tässä yhteydessä tarkastellaan dialogista etiikkaa mahdollisuutena yhteiskunnalli-

sen yrityksen etiikaksi. Dialogisen etiikan alueella käsitellään alan kolmea keskeistä ajattelijaa, Emmanuel Levinasia, Martin Buberia ja Sigmund Baumania, joita voi myös pitää nykyisen postmodernin maailman ajattelijoina ja tulkkeina.

Emmanuel Levinasin eettinen filosofia ei ole Suomessa kovin tunnettu (Jokinen 1997, 23). Levinas (1996) asettaa antiikin ajan filosofien (Aristoteles, Platon) näemyksen ihmisen olemassaolosta kyseenalaiseksi väittämällä etiikan tulevan ennen filosofiaa eli olevan ensimmäinen filosofia eikä ensimmäisen filosofian alalaji, kuten filosofiassa on perinteisesti ajateltu. Toisin sanoen inhimillinen olemassaolo saa merkityksensä etiikasta, joka näyttäytyy kaiken inhimillisen olemisen edellytyksenä ja perustana. Levinasin käsitys etiikasta perustuu kasvokkaiselle kanssakäymiselle ja siihen vääjäämättömästi kytkettyvälle vuorovaikutukselle. Hänen mukaansa etiikka ei kumpua yhteiskunnasta, vaan se syntyy ihmisten välisessä kohtaamisessa. Levinasin perusajatuksia on, että ”Toinen on ensimmäinen”: Yksilö/subjekti on vastuussa toisesta ihmisestä, mikä ei vaadi vastavuoroisuutta. ”Toinen” päättää itse miten hän vastuullisuuteen suhtautuu. Eettinen suhde ei ole samalla tasolla olevien Minän ja Sinän suhde, vaan se on epäsymmetrinen. ”Toinen” on ensin, ”Toinen” käskää ja vaatii ”Minut” eettiseen vastuuseen. ”Olemiseni” on olemista toista varten. Ihminen ei ole vastuussa Toiselle vain aikomuksistaan vaan myös tekojensa seurauksista. (Levinas & Kearney 1986; Levinas 1996.)

Toisin kuin monessa muussa etiikassa Levinas ei tavoittele elämän harmonian saavuttamista, vaan ristiriitaisuuksien ymmärtämistä ja erilaisuuden kohtaamista. Minäkeskeinen ja pelkkään tietoon pohjautuva ajattelutapa ei hänen mukaansa auta ymmärtämään ympäröivää maailmaa ja toisia ihmisiä. Toisen ihmisen tarpeita ei

voi selvittää päättelemällä niitä oman elämän kautta. Tämä ajatus on tärkeä kohdattaessa ihmisiä, joiden taustat ovat erilaisia kuin itsellä. Turvapaikanhakijan tarpeita ja odotuksia ei voi päätellä oman maailmankuvan ja kokemusten perusteella. Nuoren naisen ongelmia työpaikankahaus ei voi arvioida paljon työkokemusta omaavan johtajamiehen näkökulmasta – tai päinvastoin. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kannalta Levinasin ajattelu johtaa kiinnittämään huomion erilaisuuteen. Tasa-arvoa koskevissa organisaatioajattelun suuntauksissa erityisesti erot rikkauteen – näkökulma perustuu ihmisten erojen huomioimiseen ja arvostamiseen (Lämsä & Louvrier 2014).

Ristiriita Levinasin ajattelussa johtaa siihen, että ”Minän” pitää olla valppaana kaiken aikaa kyseenalaistamaan toimintatapojaan ja olla valmis muutokseen (Keinänen ym. 2015, 101–102). ”Minä” ei ole lähtökohta ja viittauspiste, eikä ”Minua” voi kukaan korvata aistivana, ruumiillisena ja tuntevana kokonaisuutena, joka voi löytää yhteyden toiseen. Kun ”Toinen” kutsuu ”Minua”, ”Minä” joutuu jättämään koteloituneen erillisyytensä ja asettumaan alttiiksi ja alistaiseksi ”Toisen” tarpeille ja odotuksille. (Cohen 1999, xi; Lingis 1999, xx, xxxvii; Levinas 1999a, 136.) Vastuullisuudessa tämä saattaa myös johtaa pohdintaan siitä, mitä ”Minä” voi tehdä, jos ”Toinen” ole valmis tai halukas vastaanottamaan apua tai tukea, vaikka ”Minä” arvioisi tukea tarvittavan. Käytännön esimerkki tällaisesta tilanteesta on väsynyt ja stressaantunut kollega, jolle avun tarjoaminen synnyttää kollegassa vastentahtoisuutta hyväksyä apua tai ylipäätään nähdä asiaa mitään ongelmaa.

Levinasin ajatus vuorovaikutusetiikasta saattaa tuntua oudolta, koska olemme tottuneet yhdistämään moraalin ja etiikan yhteiskunnassa vallitsevien lakien noudattamiseen. Mutta lait, jotka perustuvat kol-

lektiiviseen yhteisymmärrykseen, voivat olla myös turmiollisia, kuten ne esimerkiksi natsiyhteiskunnassa olivat. Ihmiset myös kykenevät muokkaamaan etiikkaa itselleen sopivaksi tai helpoksi selittämällä etiikan yleiseksi, ei ketään koskevaksi. Tunnettua on, että kaikki ovat sitä mieltä, ettei kenenkään tulisi nähdä nälkää. Kuitenkin vaikka nälänhätää kokevat todellisuudessa monet, tämä seikka ei herätä monissa ihmisissä omantunnon tuskaa. Ihmiset kykenevät siirtämään vastuun pois omilta harteiltaan. Tavanomaisin keino on pitää kaukana esiintyviä ongelmia yhdentekevinä. Toisin sanoen jos hätä ei ole kotinurkilla tai koske läheistä, asian voi unohtaa. Voidaan esimerkiksi selittää, että olemme tehneet kaikkemme ongelman ratkaisemiseksi, kun olemme maksaneet veromme (Bauman 1998, 8–9).

Toinen dialogisen etiikan ajattelija on Martin Buber (1999). Hänen ajattelunsa lähtökohtana on, että ihminen pysyy toiselle ihmiselle tavoittamattomissa. Näkemykset ihmisestä ovat vain arvauksia ja voidaan sanoa, että tiedon luonne toisesta on lähinnä marginaalista. Ihmisten keskinäisessä ymmärtämisessä voidaan onnistua, jos maltetaan itse olla määrittelemättä, mitä toisten ymmärtäminen on. Buberin mielestä ihminen ei voi tuntea toista ihmistä, koska emme tunne toistemme lähtökohtia, menneisyyttä tai tulevaa.

Levinasin ja Buberin lähtökohdat huomioon ottaen dialogia tarvitaan rakentamaan suhde ”Minän” ja ”Sinän” välille ja auttamaan toisen ihmisen todellisuuden tavoittamista. ”Sinä” edeltää ”Minun” olemassaoloani, koska ilman toista en tietäisi olevani olemassa. Molemmat suhteet ovat osa ihmisyyttä. Minä–Sinä-suhde edustaa autenttista kohtaamista, kun taas Minä–Se-suhde esineellistää ihmisen. (Buber 1999.) Hankamäki (2003, 74) sanoo Buberin pohjalta, että eettisyys syntyy aina yksilöiden välillä, ei koskaan kol-

lektiivisesti.

Dialogisen etiikan kannalta myös Zygmunt Baumanin (1994, 1998, 2002) näkökulma on tärkeä. Bauman korostaa vastuunottamista omasta vastuullisuudesta ja sitä kautta vastuuta toisesta moraalisen käyttäytymisen lähtökohtana. Baumanin etiikkaa koskevassa ajattelussa on henkilökohtaista vastuullisuutta korostava perussävy (Jokinen 1997). Yksilö on vastuussa jostakin, ei jollekin ihmiselle. Bauman kuvaa moraalin käsitteen absoluutiksi, joka on kaiken alku, tyhjästä luomisen teko, hyppy Suureen Tunteemattomaan, mysteerin suhteessa järkeen ja edeltää kaikkea ontologiaa. Voidaan siis sanoa, että moraalin ainoa perusta on oleminen. (Bauman 1994, 1998, 2002.) Tämä ajatus on samankaltainen kuin Levinasinilla – etiikka on olemassaolon ensimmäinen ehto.

Lopuksi

Yhteiskunnalliset yritykset tavoittelevat vastuullisuutta toiminnassaan ja haluavat perustaa toimintansa vastuullisuuteen. Ne määrittelevät vastuun ihmisen kautta, ja keskeisessä roolissa niiden toiminnassa on asiakkaan hyvinvoinnin edistäminen. Dialogisen etiikan kannalta tulee tällöin tärkeäksi ymmärtää ja pyrkiä tavoittamaan se, mitä erilaiset asiakkaat tarkoittavat hyvinvoinnilla. Yhteiskunnalliset yritykset korostavat toiminnassaan sitä, että ihmisarvo on jakamaton. Ne tavoittelevat sosiaalista oikeudenmukaisuutta, eriarvoistumisen vähentämistä sekä toiminta- ja osallistumismahdollisuuksia kaikille. Yhteiskunnalliset yritykset pyrkivät edistämään asiakkaan täyttä osallisuutta omaan elämäänsä siten, että asiakkaalla on aito mahdollisuus tehdä omaan elämäänsä koskevia valintoja ja päätöksiä. Asiakas vaikuttaa esimerkiksi omaan asumiseen ja palveluihin, työllistymiseen, mielekkäiden sosiaalisten kontaktien edistämiseen ja rakentamiseen sekä harrastusten viriämi-

seen. Asiakasta rohkaistaan vaikuttamaan yhteiskunnassa. Asiakas halutaan kohdata yksilönä, johon kohtaamiseen dialoginen etiikka tuo lähtökohdan ja perusteet.

Yritysten vastuullisuuden tärkeiden arvoideen kasvavan tulevaisuudessa, mikä tarkoittaa eettisyyden ja sosiaalisen vastuullisuuden painoarvon lisääntymistä. Yhä suurempi joukko ihmisiä miettii toimintansa ja yritysten toiminnan yhteiskunnallisia vaikutuksia, kuten ihmisten yhdenvertaisuutta tai sitä, miten teknologian avulla voidaan ratkaista sosiaalisia ongelmia tai onko teknologian avulla ylipäätään mahdollista ratkaista ongelmia hyvinvointia edistävällä tavalla. Arvolähtöinen vastuullisuusajattelu ja vastuullinen toiminta ovat entistä tärkeämpiä nopeissa muutoksissa ja murroksilanteissa. Myös merkityksellisuuden kokemus työelämässä on tärkeää, ja ihmiset haluavat olla osa jotain kokonaisuutta, kuuluu johonkin (Pennanen 2006; Aaltonen ym. 2015, 77–84).

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakenteet ovat murroksessa. Riskinä on, että ihminen ja hänen tarpeensa tallautuvat murroksen jalkoihin. Ihmisten välinen eriarvoisuus on lisääntynyt, mitä ilmiötä tulee vähentää. Onko eräs keino edistää yhdenvertaisuutta edistämällä erilaisuuden ymmärtämistä työpaikoilla ja yhteiskunnassa? Joko on tullut aika etiikalle, joka perustuu ihmisten väliseen aitoon kohtaamiseen ja vastuuseen toisesta?

Lähteet

- Aaltonen, T., Ahonen, P. & Pajunen, H. (2015). Merkityksen kokemus. Helsinki: Auditorium.
- Arvoliiton kotisivut (2016). <http://www.arvoliitto.fi>. Luettu 18.11.2016.
- Bauman, Z. (1994). *Postmodern Ethics*. Oxford: Blackwell.
- Bauman, Z. (1998). *Postmodernisuuden ja etiikan epäpyhä allianssi*. Aikuiskasvatus 1/98, ss. 4–11.
- Bauman, Z. (2002). *Notkea Moderni*. Suomentaja Jyrki Vainonen. Jyväskylä: Vastapaino. (Alkuteos julk. 2000)
- Bauman, Z. (2008). *Does Ethics have a Chance in a World of Consumers?* Harvard University Press.
- Bland, J. (2010). *Yhteiskunnallinen yritys – ratkaisu 2000-luvun haasteisiin*. Ison-Britannian malli ja sen kokemukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 22/2010.
- Buber, M. (1999). *Minä ja Sinä*. (Ich und Du, 1923.) Suom. J. Pietilä. Edellinen laitos 1986 (Therapeia-säätiön julkaisu ja 1). Porvoo: WSOY.
- Caputo, J. (toim.) (1997). *Deconstruction in a nutshell. A conversation with Jacques Derrida*. New York: Fordham University Press.
- Chell, E., Spence, L.J., Perrini, F. & Harris, J.D. (2016). *Social Entrepreneurship and Business Ethics: Does Social Equal Ethical*. *Journal of Business Ethics* 133 (4), ss. 619–625.
- Cohen, R. (1999). Foreword. Teoksessa E. Levinas (toim.) 1999a. *Otherwise than Being or Beyond Essence*. Pittsburgh, Pennsylvania: Duequesne University Press.
- Crane, A. & Matten, D. (2007). *Business ethics*. Oxford: Oxford University Press.
- Eurobarometri. (2013). *How Companies Influence Our Society. Citizen's View*. Luettu 20.8.2015 internet-osoitteesta http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_363_en.pdf
- Fontrodona, J. (2013). *The Relations between Ethics and Innovation*. Teoksessa T. Osburg & R. Schmidpeter (toim.) *Social Innovation. Solutions for a Sustainable Future*. Berlin: Springer Verlag, ss. 23–33.
- Grönberg, V. & Kostilainen, H. (2012). *Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus*. Yhteinen yritys-hanke. Loppuraportti.

- Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu- ja, Työ ja yrittäjyys 12/2012. Helsinki. ISBN 978-952-227-626-1, PDF.
- Hakanen, R. (2016). BY ACCIDENT OR BY DESIGN? Social enterprise leaders' stories of their career choice. Johtamisen pro gradu tutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu.
- Hankamäki, J. (2003). Dialoginen filosofia – Teoria, metodi ja politiikka. Helsinki: Yliopistopaino.
- Harding, R (2006). Social Entrepreneurship Monitor. Lontoo: Global Entrepreneurship Monitor.
- Houtbeckers, E. (2014). Yhteiskunnallisen yrittäjyyden toimijoiden kirjo Suomessa. Tieteessä tapahtuu 3, ss. 7–11.
- Jokinen, R. (1997). Tietämättömyyden etiikka. Emmanuel Levinas modernin subjektin tuolla puolen. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden, valtiotopin ja filosofian julkaisuja 15.
- Keinänen, J., Vadén, T. & Enwald, M. (2015). Etiikan haasteet F12. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- KOM. (2011). Social Business Initiative. Euroopan Komissio. Luettu 5.4.2014 internet-osoitteessa http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/COM2011_682_en.pdf
- Koskela, V., Oikarinen, T., Konsti-Laakso, S., Martikainen, S-V. & Melkas, H. (2015). ABC – Innovation book for social enterprises. LUT Scientific and Expertise Publications. Tutkimusraportit – Research Reports No. 31. Lahti: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- Kotiranta, A., Rouvinen P. & Widgrén, J. (2015). Yhteiskunnalliset yritykset Suomessa. ETLA-Tieto.
- Levinas, E. (1996). Etiikka ja Äärettömyys. Keskusteluja Philippe Nemon kanssa. Suom. Antti Pönni. Helsinki: Gaudeamus.
- Levinas, E. (1999). (toim.) Otherwise than Being or Beyond Essence. Pittsburgh, Pennsylvania: Duequesne University Press.
- Levinas, E & Kearney, R. (1986). Dialogue with Emmanuel Levinas. Teoksessa R. A. Cohen (toim.), Face to Face with Levinas. State University of New York Press, ss. 13–34.
- Lingis, E. (1996). Translator's Introduction. Teoksessa Levinas, E. 1999a (toim.) Otherwise than Being or Beyond Essence. Pittsburgh, Pennsylvania: Duequesne University Press.
- Lämsä, A-M. & Louvrier, J. (2014). Työpaikan tasa-arvo on vastuullisuutta. Yritysetiikka 6 (1), ss. 28–39.
- Nicholls, A. (2006). (toim.) Social Entrepreneurship. New Models of Sustainable Social Change. Oxford: Oxford University Press.
- Pennanen, A. (2006). Peruskoulun johtaminen. Modernista kohti transmodernia johtamista. Oulun yliopisto. Acta universitatis Ouluensis E Scientiae Rerum Socialium 82
- Puumalainen, K. (2014). Yhteiskunnallista yrittäjyyttä ei tunneta Suomessa. Luettu 15.11.2014 internet-osoitteessa <http://www.lut.fi/uutiset>.

- Soilikki Viljanen työskentelee eettisen johtamisen erityisasiantuntijana ja projektipäällikkönä Arvolii-tossa. Sähköposti: soilikki.viljanen@arvolii.fi

- Pauli Juuti on professori emeritus. Sähköposti: pauli.juuti@gmail.com

- Anna-Majja Lämsä on henkilöstöjohtamisen professori Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulussa. Sähköposti: anna-majja.lamsa@juu.fi